

Olga Klemetti

”TYÖTÄ TEHDÄÄN LAPSEN EDUN NIMISSÄ”
Vanhemmuuden ja lapsen edun ristipaineet koulukuraattorin
työssä

TIIVISTELMÄ

Olga Klemetti: ”Työtä tehdään lapsen edun nimissä” – Vanhemmuuden ja lapsen edun ristipaineet koulukuraattorin työssä
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2022

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten koulukuraattorit tulkitsevat vanhemmuutta koulukuraattorin työn haastavissa tilanteissa sekä millaisia ristipaineita he kohtaavat työssään suhteessa lapsen etuun. Koulukuraattorin työ on osa oppilashuoltotyötä, jota toteutetaan ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä sosiaalityön keinoin. Koulukuraattorin yksilötyöhön sisältyvät muun muassa oppilaiden tuen tarpeiden selvittäminen sekä koulukuraattorin ja oppilaan väliset tuki- ja ohjauksikäynnit. Koulukuraattori pyrkii työssään myös yhteistyöhön oppilaiden vanhempien kanssa, mutta toisinaan vanhempien toiminta voi luoda ristipainetilanteen lapsen edun välille.

Tutkielma oli laadullinen ja sen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisälsi kaksi avointa kysymystä sekä kaksi kehyskertomusta eläytymismenetelmään pohjautuen. Tutkielman aineisto koostui 9 vastaajan tuottamasta kirjallisesta aineistosta, jonka vastaajat tuottivat Facebook-ryhmässä jaetun lomakkeen kautta. Tutkielman vastaajat olivat peruskoulussa työskenteleviä koulukuraattoreita. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkielman mukaan koulukuraattorit tulkitsevat haastavien tilanteiden vanhemmuutta neljän eri kategorian, riitaantuneen, ohjailevan, välinpitämättömän sekä haasteiden värittämän vanhemmuuden kautta. Koulukuraattorit tunnistavat työssään kohtaamiaan vanhemmuuden ja lapsen edun ristipaineita, mutta pyrkivät tekemään työtä silti lapsen edun mukaisesti.

Avainsanat: koulukuraattori, koulun sosiaalityö, oppilashuoltotyö, lapsen etu, vanhemmuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1	Koulukuraattorin työn kehys.....	6
2.2	Vanhemman tehtävä ja rooli koulun sosiaalityössä	8
2.3	Lapsen etu koulukuraattorin työssä	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	13
3.1	Tutkimustehtävä.....	13
3.2	Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa	13
3.3	Aineistonhankinta.....	14
3.4	Aineiston analyysi	16
3.5	Eettiset kysymykset	17
4	TULOKSET	19
4.1	Riitaantunut vanhemmuus	20
4.2	Riitaantuneen vanhemmuuden ristipaineet	22
4.3	Ohjaileva vanhemmuus	22
4.4	Ohjailevan vanhemmuuden ristipaineet.....	24
4.5	Välinpitämätön vanhemmuus.....	24
4.6	Välinpitämättömän vanhemmuuden ristipaineet.....	26
4.7	Haasteiden värittävä vanhemmuus	26
4.8	Haasteiden värittämän vanhemmuuden ristipaineet.....	28
4.9	Koulukuraattoreiden toimintatavat ristipainetilanteissa	28
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
6	POHDINTA	33
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	39
	Liite 1: Lomakkeen kysymykset ja saateteksti	39

1 JOHDANTO

Koulukuraattorin työ on osa oppilashuoltotyötä, jota tehdään yhdessä huoltajan kanssa (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 3:18.1 §). Vanhemmalla, jos hän on lapsensa huoltaja, on ensisijainen vastuu lapsesta ja hänelle tulisi kertoa jo pienistä havainnoista, jotka aiheuttavat huolta koulussa (Lahtinen 2011, s. 182). Alaikäinen lapsi voi kuitenkin ikänsä, kehitystasonsa ja asian laadun huomioon ottaen kieltää vanhempaansa osallistumasta asian käsittelyyn tai tiedonantoon. Arvion lapsen edun toteutumisesta tekee oppilashuollon henkilöstöön kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö. (OHL 3:18.2 §)

Tämä tutkielma tarkastelee vanhemmuuden tulkintoja, muotoutumista sekä lapsen etua koulukuraattorin työssä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisena vanhemmuus näyttäytyy haastavissa tilanteissa koulukuraattorin työn kentällä. Tutkielman tavoitteena on myös selvittää, millaisia ristipaineita koulukuraattorit kokevat suhteessa vanhempiin lapsen edun kysymyksissä sekä heidän toimintatapojaan ristipaineita kohdatessaan. Koulukuraattorin ja kodin yhteistyöstä on tehty joitakin tutkimuksia, mutta lapsen edusta sekä haastavien tilanteiden vanhemmuudesta koulukuraattorin työssä ei niinkään.

Tutkielman idea on lähtöisin omasta kokemuksesta ja kiinnostuksesta vanhemmuuden näyttäytymiseen haastavissa tilanteissa koulukuraattorin työssä. Ollessani sosiaalityön käytännön opetuksessa kohtasin tilanteita, joissa koulukuraattorit olivat ristipaineessa vanhempien edun ja lapsen edun välissä. Kyseisiä tilanteita tuli vastaan esimerkiksi silloin, kun vanhempi yritti suoraan tai epäsuoraan vaikuttaa koulukuraattorin työn muotoutumiseen sekä sitä kautta lapsen ja koulukuraattorin väliseen suhteeseen. Näitä tilanteita ilmeni esimerkiksi silloin, kun lapsi ja vanhempi olivat eri mieltä koulukuraattorin tapaamisesta, käynneillä keskusteltavista aiheista tai asiakkuuden

dokumentoinnista. Vanhemmuuden ja lapsen edun ristipaine tuli esille myös tilanteissa, joissa kuraattorin täytyi tehdä lastensuojeluilmoitus.

Tutkielman teoriaosuudessa syvennyttään ensin koulukuraattorin työn kehukseen ja sen jälkeen vanhemman tehtäviin sekä rooliin koulun sosiaalityössä. Tämän jälkeen käsitellään lapsen edun kysymyksiä kuraattorityön kentällä. Teoriaosuudesta siirrytään tutkimusmenetelmien tarkasteluun, jonka jälkeen käsitellään tutkimuksen tuloksia. Viimeisenä esitellään tutkielman johtopäätökset sekä pohditaan tutkielman onnistumista.

Tämän tutkielman aineisto koostuu kirjoitelmista, jotka kerättiin peruskoulussa työskenteleviltä koulukuraattoreilta eläytymismenetelmän käytäntöjä soveltaen. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin ja tulokset esitellään pää- ja alakategorioihin jaoteltuina.

Laadullisen tutkielman tuloksia ei voida yleistää, mutta tulokset voivat lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajarvi 2018, s. 74). Vanhemmuuden muotoutuminen eri tilanteissa sekä erinäiset vaikuttamispyrkimykset ovat asioita, joiden tietoisuuteen tuominen yleisellä tasolla voivat muun muassa edistää lapsen edun toteutumista tilanteesta riippuen. Tämän tutkielman tulokset pyrkivät siis tarjoamaan vanhemmuuden ymmärtämisen keinoja koulukuraattorin työn haastavissa tilanteissa sekä näkökulmia ja työkaluja lapsen edun huomioon ottamiseen. Koulukuraattorin työn eettinen kehys korostaa lapsen edun näkökulmaa välttämättömänä sekä velvoittavana periaatteena, joka tulisi saavuttaa vanhemmuuden tuomista ristipaineista huolimatta.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän tutkielman teoriaosuudessa tarkastellaan aluksi koulukuraattorin työn kehystä. Tämän jälkeen kuvataan vanhemmuuden tehtäviä ja roolia osana koulun sosiaalityötä sekä lopuksi syvennytään lapsen etuun koulukuraattorin työn kentällä.

2.1 Koulukuraattorin työn kehys

Koulukuraattorin työ on osa koulun oppilashuoltoa. Oppilashuoltoon sisältyvät oppilashuollon palvelut, joita ovat psykologi-, kuraattori- sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Oppilashuoltotyö pyrkii hyvän oppimisen, fyysisen, psyykkisen sekä sosiaalisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä ylläpitämiseen. Kuraattorin työtä toteutetaan monialaisena yhteistyönä ensisijaisesti yhteisöllisenä oppilashuoltona, mutta oppilailla on myös oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon, eli esimerkiksi koulukuraattorin tuki- ja ohjauskäynteihin. Yksilöllisissä tukikeskusteluissa oppilaan on mahdollista keskustella itselleen tärkeistä asioista sekä käsitellä tunteita ja ajatuksiaan rauhassa aikuisen kanssa. (OHL 1:3.1–2 §, Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, s. 363, 369.)

Koulukuraattori tukee sekä edistää oppilaiden ja koulu yhteisön hyvinvointia sosiaalityön keinoin. Koulukuraattorin työtä ohjaavat useat erinäiset lait, kuten perusopetuslaki (628/1998), sosiaalihuoltolaki (1301/2014), sosiaalihuollon asiakaslaki (812/2000), lastensuojelulaki (417/2007), lastenhuoltolaki (361/1983), laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015) sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). Koulukuraattorin työ perustuu luottamuksellisuuteen, oppilasta ja hänen vanhempiaan kunnioittavaan suhtautumiseen sekä heidän osallisuutensa tukemiseen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, s. 364.)

Koulukuraattorin asiakkaaksi voi hakeutua esimerkiksi omasta, vanhempien tai opettajan pyynnöstä. Koulukuraattoriin voivat olla yhteydessä myös koulun ulkopuoliset tahot, kuten lastensuojelu, perheneuvola tai poliisi. Koulukuraattorin palvelujen tarve voi tulla esille myös luokkakartoituksen tai perusopetuslain mukaisten asioiden käsittelyn yhteydessä. Koulukuraattorilla käyntien syyt voivat liittyä esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin, käyttäytymiseen, koulunkäyntijärjestelyihin, tunne-elämän pulmiin tai oppimiseen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, s. 367–368.)

Koulukuraattorin yksilötyön tehtävänä on kartoittaa oppilaan tilannetta ja tuen tarvetta. Koulukuraattori tekee oppilaasta sosiaalisen selvityksen, jossa tarkastellaan koulunkäyntiä, toimintakykyä, jaksamista, perhetilannetta, kaverisuhteita sekä vapaa-ajan viettoa. Koulukuraattorin työ edellyttää yhteistyötä ja vuorovaikutusta vanhempien, opettajien ja muiden oppilaan psykososiaaliseen verkostoon kuuluvien ihmisten kanssa. Koulukuraattorin yksilötyö on kohtaamis- sekä ohjaustyötä. Kohtaamistyö on suoraa vuorovaikutusta oppilaan sekä hänen verkostonsa kanssa, kun taas ohjaustyö sisällyttää muun muassa tietojen keräämisen ja dokumentoinnin. (Gråsten-Salonen 2017, s. 368.)

Koulukuraattorin asiakastapaamiset dokumentoidaan kuraattorin asiakaskertomuksiin. Tapaamisia ja dokumentointia määrittävät muun muassa asiakirjasalaisuus, vaitiolovelvollisuus, huolellisuusvelvoite ja salassapito (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3:14 §, 3:15 §; HetiL 2:5 §). Salassapito sisällyttää myös tiedon siitä, että oppilas on koulukuraattorin asiakkaana (Hetil 3:11.6 §). Oppilaalla ja hänen huoltajillaan on oikeus saada tietoa oppilasta koskevista asiakirjoista. Oppilas voi kuitenkin ikä, kehitystaso ja asian laatu huomioon ottaen kieltää tietojen annon. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2:11.3 §.) Vanhemmalla ei myöskään ole oikeutta saada lasta koskevia kirjauksia, jos niiden saattamista vanhemman tietoon pidettäisiin lapsen edun vastaisena (Lahtinen 2011, s. 185).

Hovila (2004) on tutkinut väitöskirjassaan oppimisen, kasvamisen sekä kasvattamisen mahdollisuuksia kouluarjessa. Tutkimuksen aineisto perustui opettajien, kouluterveydenhoitajan sekä koulukuraattorin elämäkertatarinoihin. Hovila (2004) pohti tutkimuksessaan sitä, missä määrin koulun tehtäväksi nähdään kasvatusta. Koulun perustehtävään kuuluu huolehtia perusopetuksesta,

luokanopettaja on vastuussa opetuksesta ja luo kontakteja oppilaisiin sekä vanhempiin, kun taas koulukuraattorin tehtäväkenttään kuuluu koko koulu ja oppilaiden ongelmat. Kasvatus ja opetus ovat kietoutuneet toisiinsa ja moniammatillinen yhteistyö tukee oppilaan kasvatusta. (Hovila 2004, s. 47.)

Lapsi tarvitsee päivä toisensa jälkeen varmuuden vanhemman rakkaudesta. Lapsi voi esimerkiksi masentua, jos hän ei saa isän tai äidin huomiota. Vanhemmuus voi olla myös niin särkynyttä ja kadoksissa, että lapsen tarpeita ei kohdata eikä lapsi kasva perheyhteisöön. Tällöin kouluun tulee lapsi, jolla on suuri aikuisen kohtaamisen tarve. Vanhemmilla on kuitenkin pääasiallinen vastuu lapsestaan opettajan ja koulukuraattorin kasvatusvastuun ollessa rajallinen. (Hovila 2004, s. 73–75.) Vanhemmuuden tukeminen ja kasvatusohjaaminen koulukuraattorin yhtenä tehtävänä saattaa myös luoda joissakin vanhemmissa epäselvyyttä sekä ristiriitaisia tunteita siitä, kuka lasta oikein kasvattaakaan.

2.2 Vanhemman tehtävä ja rooli koulun sosiaalityössä

Vanhemman, jos hän on lapsensa huoltaja, on turvattava lapsensa kehitys ja hyvinvointi. Vanhemmalla on siten oikeus päättää lapsensa kasvatuksesta, hoidosta, asuinpaikasta, koulutuksesta, harrastuksista ja muista henkilökohtaisista asioista. Ennen päätöstä vanhemman tulisi kuitenkin keskustella asiasta lapsensa kanssa ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. (HTL 1:4.1–2 §). Vanhemman tulisi myös vaalia lapselleen tärkeitä ihmissuhteita ja turvata myönteiset ja lämpimät välit erityisesti lapsensa molempiin vanhempiin. Vanhemman on pyrittävä antamaan lapselleen myös turvallinen ja virikkeitä antava ympäristö. Vanhemman on suojeltava lastaan myös kaikenlaiselta väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Vanhemman tulisi myöskin tukea ja edistää lapsensa itsenäistymistä sekä kasvamista aikuisuuteen. (HTL 1:1 §.)

Neitola (2011) on tutkinut väitöskirjassaan vanhemmuutta ja vanhempien näkemyksiä lapsen sosiaalisesta verkostosta. Tutkimus perustui kyselylomake- ja haastatteluaineistoihin. Vanhemmat ja perhe nähdään lapsen sosiaalistumisen keskeisenä kontekstina erityisesti varhaisvuosina. Vanhempien ja kodin vaikutus kuitenkin ulottuu pitkälle nuoruuteen ja jopa aikuisuuteen saakka. (Neitola 2011,

s. 44.) Vanhemman ja lapsen suhdetta voidaan määritellä transaktionaaliseksi, jossa toisen toiminta vaikuttaa kanssatoimijaan muokaten hänen käyttäytymistään. Vanhemman vaikutus lapseen kattaa suojelun ja turvan antamisen, lapsen itsenäistymisen ja autonomian kehityksen tuen sekä hänen sosiaalisten suhteidensa ja käyttäytymisen ohjaamisen. (Neitola 2011, s. 285–287.)

Kouluikäisten ja nuorten kohdalla vanhempien valvonta on enemmän tarkkailua ja perään katsomista. Valvonta ja tarkkailu ovat tärkeitä keskilapsuuden loppupuolella kuin murrosiän ja varhaisnuoruuden aikana, jolloin vanhemmat käyttävät suoraa kontrollia vähemmän. Valvojan ja tarkkailijan roolissa vanhemmat ovat tietoisia lasten tekemisistä, mutta eivät suoranaisesti ole mukana lapsen vuorovaikutuksissa eri ihmisten kanssa. (Neitola 2011, s. 75.)

Vuorenmaa (2016) on puolestaan tutkinut väitöskirjassaan vanhempien osallisuutta perheessä. Tutkimuksen kohteena olivat vanhemmat ja tiedonhankinta toteutettiin kyselylomakkeella. Vanhempien osallisuutta perheessä heikensivät muun muassa vanhemmuuteen liittyvät huolet, arkielämän stressi sekä hankaluudet lähipiirin avunsaantiin. Vanhempien osallisuutta heikensivät myös vanhemman omassa lapsuudessa kokemat vaikeat asiat, kuten koulukiusaaminen, omien vanhempien työttömyys sekä mielenterveyden ongelmat. Vanhempien kokema tiedonsaanti palveluista sekä vaikuttamismahdollisuudet oman lapsen palveluissa olivat myös yhteydessä vanhemman osallisuuteen. (Vuorenmaa 2016, s. 87.)

Vierula (2017) on tutkinut osana väitöskirjaansa vanhemmuutta sosiaalityössä näkökulmanaan vanhempien näkemykset lastensuojelun asiakirjoihin. Tutkimus toteutettiin kerronnallisesti painottuneella temaattisella haastattelulla vuosina 2010–2012. Tutkimuksessaan Vierula (2017, s. 9) toteaa, että joillekin vanhemmille lastensuojelun asiakkuus ja asiakkuudesta kirjoitetut asiakirjat vaikuttavat pitkäkestoisesti useilla eri tasoilla, kun taas joillekin vanhemmille asiakkuus sekä asiakirjat ovat vain pieni osa elämää. Lasten ja vanhempien välillä voi olla myös eturistiriitaa ja käsitykset asiakkuuden taustalla olevista asioista ja tapahtumista saattavat poiketa toisistaan eri osapuolten kesken (Vierula 2017, s. 31).

Samaa voidaan havaita myös koulukuraattorityössä. Lapsen ja vanhemman näkökulma saattaa poiketa toisistaan, mutta lapsen kertomaa ei silti

voi esimerkiksi dokumentoida vanhemman toiveen mukaan. Kyseisiä tilanteita voi ilmetä esimerkiksi silloin, kun lapsen vanhemmat ovat eronneet ja lapsi on koulukuraattorin vastaanotolla nostanut toisesta vanhemmasta esiin jotain sellaista, mikä näyttäytyy huoltajuuskiistoissa epäedulliselta.

Vanhemmat ovat vahvasti mukana etenkin alaikäistä lastaan koskevassa yksilökohtaisessa koulukuraattorin työssä. Alaikäisen oppilaan kohdalla on erityisen tärkeää, että vanhemmille välittyy tieto oppilasta koskevasta huolesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Huoli tulisikin jakaa pääsääntöisesti aina ensin vanhemman, kuin esimerkiksi koulun henkilökunnan, kanssa. Vanhemmalla on aina ensisijainen vastuu lapsestaan. (Lahtinen 2011, s. 182.)

Alaikäinen oppilas voi myös saada kuraattoripalveluja vanhemman tietämättä, jos koulukuraattori arvioi, että oppilaan ikä, kehitystaso, henkilökohtaiset ominaisuudet ja asian laatu sitä edellyttävät. Vanhemmalla ei puolestaan ole oikeutta kieltää lasta käyttämästä kuraattoripalveluja. (Gråsten-Salonen 2017, s. 367.)

Vuori (2001) on tutkinut väitöskirjassaan valtaa asiantuntijoiden, ammattilaisten ja asiakkaiden suhteissa. Tutkimus perustui erinäisiin oppikirjoihin, tutkimuksiin sekä muuhun kirjallisuuteen 1980- ja 1990-luvuilta. Ammatilaisen avun tarjoamisessa kohtaavat kaksi eri roolissa olevaa yksilöä, jolloin kohtaaminen ja eri roolit voivat luoda valtasuhteen yksilöiden välille. Kun vanhemmat kohtaavat ammatilaisen vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa, voivat jotkin vanhemmat tulkita avun sekä ammatilaisen valtasuhteen tällöin kontrolliksi. (Vuori 2001, s. 46.)

Koulukuraattorityö on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, jonka tarkoitus on turvata lapsen hyvinvointi, kehitys ja kasvu. Koulukuraattorin työssä tuetaan myös vanhemmuutta. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, s. 364.) Tämän vuoksi koulukuraattori ei tee työtään puhtaasti sen hetkisen avun tai tuen tarpeesta käsin, vaan ennaltaehkäistäkseen pahempia ongelmia, kuten lastensuojeluasiakkuutta tai laajempia yhteiskunnallisia vaikeuksia. Koulukuraattori pyrkii siten kiinnittämään huomiota oppilaaseen ja tarjoamaan apua jo ennen kuin selkeää avun tai tuen tarvetta on. Joissakin vanhemmissa voi kuitenkin herätä hämmennystä ja epäselvyyttä esimerkiksi siitä, mitä koulukuraattori näkee tuen tarpeeksi verrattuna vanhemman näkemyksiin lapsen tilanteesta.

Vanhemmat voivat ottaa itse yhteyttä koulukuraattoriin halutessaan keskustella lapsensa elämään liittyvistä asioista. Koulukuraattori voi tällöin neuvoa vanhempaa muun muassa kasvatustilanteissa ja tukea näin vanhemmuutta. Tarvittaessa perheen asiat on ohjattava lastensuojelun piiriin. (Gråsten-Salonen 2017, s. 370, Lastensuojelulaki 1:2.2 §.) Lievissä tapauksissa koulukuraattorin on myös mahdollista tehdä pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimisesta. Pyyntö tarkoittaa on madaltaa lastensuojeluilmoituksen tekemiskynnystä, koska lastensuojeluilmoitus voidaan kokea joissakin tilanteissa ilmoituksen jättäjän tekemäksi loukkaukseksi, mikä taas voi vaikeuttaa kodin ja koulun yhteistyötä. (Lahtinen 2011, s. 193.)

2.3 Lapsen etu koulukuraattorin työssä

Lasta koskevissa asioissa on aina ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etu tarkoittaa lapsen kehityksen, hyvinvoinnin, jatkuvien ihmissuhteiden, ymmärryksen sekä huolenpidon turvaamista. Lapsen etu tarkoittaa myös lapsen omien mielipiteiden sekä toiveiden huomioon ottamista. Lapsen etua arvioidaan iän ja kehitystason mukaan. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2:10.2 §, Lastensuojelulaki 1:4 §, 1:5 §.)

Ammattilaisen täytyy pyrkiä yhteistyöhön huoltajan kanssa järjestäessään tapaamista lapsen kanssa. Sosiaalityöntekijä eli näin ollen myös koulukuraattori voi kuitenkin tavata lapsen ilman vanhemman suostumusta, jos se on lapsen edun mukaista. Vanhemmalle on ilmoitettava asiasta, mutta ei silloin, jos se on lapsen edun vastaista. (Lastensuojelulaki 6:29.3 §.)

Lapsi voi iän, kehitystason, asian laadun ja muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioon ottaen kieltää vanhempaansa osallistumasta oppilashuoltoasian käsittelyyn ja kieltää antamasta itseään koskevia tietoja vanhemmalle, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Arvion lapsen edun toteutumisesta tekee oppilashuollon henkilöstöön kuuluva koulupsykologi, -kuraattori, -terveydenhoitaja tai -lääkäri. (OHL 3:18.2 §.)

Lapsen etu tulee kyseeseen myös koulukuraattorin velvollisuutena tehdä lastensuojeluilmoitus tai ilmoitus poliisille. Koulukuraattorilla tai henkilöllä, jolle ensimmäisenä herää huoli, on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä tilanteissa, joissa lapsen oma käyttäytyminen, kehitystä vaarantavat olosuhteet

tai hoidon ja huolenpidon tarve edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Ilmoituksen aiheena voi olla esimerkiksi koulunkäynnin laiminlyönti, lapsen tai vanhemman päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat, rikokset, itsetuhoisuus tai se, että lapsi joutuu kantamaan ikätasoonsa nähden liiallista vastuuta perheensä arjesta. (LastensuojeluL 5:25 §; Lahtinen 2011, s. 194–195.)

Lapsen vanhemmalle ei tarvitse kertoa lastensuojeluilmoituksesta tai ilmoituksesta poliisille, jos on syytä epäillä vanhemman olevan lapselle vaaraksi, kuten pahoinpitelevän lasta tai käyttävän lasta seksuaalisesti hyväkseen. (LastensuojeluL 5:25 §; Lahtinen 2011, s. 182.) Lastensuojeluilmoitus sekä ilmoitus poliisille on tehtävä, jotta lapsen etu ja oikeus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen toteutuisi.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, miten koulukuraattorit tulkitsevat vanhemmuutta haastavissa tilanteissa sekä millaisia ristipaineita he kohtaavat suhteessa lapsen etuun. Kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä luotiin näiden tavoitteiden pohjalta. Aineistossa tuotiin kuitenkin myös esille koulukuraattoreiden toimintatapoja vanhemmuuden ja lapsen edun ristipainetilanteissa, joten kyseistä aiheesta haluttiin luoda kolmas tutkimuskysymys aineiston analyysin edetessä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisena vanhemmuus näyttäytyy haastavissa tilanteissa koulukuraattorin työssä?
2. Millaisia ristipaineita koulukuraattorit kokevat suhteessa vanhempiin lapsen edun kysymyksissä?
3. Miten koulukuraattorit toimivat vanhemmuuden ja lapsen edun ristipainetilanteissa?

3.2 Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa

Tutkielma toteutettiin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmiä käyttäen. Laadullisen tutkimuksen tunnuspiirteiksi voidaan luetella muun muassa tekstimuotoinen aineisto, aineistolähtöinen analyysi, tutkimustulosten hypoteesittomuus sekä tutkittavien pieni otanta (Eskola & Suoranta 1998, s. 13–22). Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus myös lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä tutkittavien näkökulmasta (Tuomi & Sarajarvi 2018, s. 76, 173). Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää koulukuraattoreiden kokemuksia vanhemmuudesta haastavissa tilanteissa sekä niistä ristipainetilanteista, joita he kohtaavat suhteessa lapsen etuun. Tavoitteena on siis kuvata näitä ilmiöitä

koulukuraattorin työn kentällä sekä lisätä ymmärrystä vanhemmuudesta sekä lapsen edun toteutumisesta koulukuraattoreiden näkökulmasta.

Laadullisessa tutkimuksessa ymmärtäminen voidaan ajatella myös tutkijan ja tutkimuksen ymmärtämisenä (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 76). Tutkijalla itsellään on keskeinen asema tutkimuksen tekemisessä. Laadullinen tutkimus voi sisältää ratkaisuja, jotka eivät ole selviä edes tutkijalle. Tutkimukseen voi sisältyä esimerkiksi ennakko-oletuksia hypoteesittomuudesta huolimatta sekä arkijärjen ja intuition käyttöä tieteellisyyden sijaan. Toisinaan tällaiset päättelyt ovat tutkimukselle hyödyksi, mutta toisinaan taas eivät. (Eskola & Suoranta 1998, s. 20.)

Laadullisessa tutkimuksessa hypoteesittomuus tarkoittaa, että tutkijalla ei ole ennakko-oletuksia tutkittavasta ilmiöstä tai tuloksista. On kuitenkin otettava huomioon, että tutkittava ilmiö sisältää poikkeuksetta aina omia kokemuksia ja havaintoja. Tärkeää on, että omat kokemukset eivät rajaa tutkimuksen valintoja tai toimenpiteitä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan pitäisi oppia tutkimuksensa aikana jotain. Oppiminen edellyttää ennakko-oletuksien tiedostamisen ja huomioon ottamisen tutkimusta tehdessä. Tutkimuksen avulla tutkijan pitäisi löytää uusia näkökulmia, ei vain todentaa omia kokemuksiaan. (Eskola & Suoranta 1998, s. 19–20.)

3.3 Aineistonhankinta

Tutkielman aineistona toimi peruskoulun koulukuraattoreilta sähköisellä lomakkeella kerätty laadullinen aineisto. Sähköinen Office365 Forms-kyselylomake sisälsi kaksi avointa kysymystä sekä kaksi kehyskertomusta (liite 1), joista jokaiseen vastattiin yksitellen niin, että seuraavan kysymyksen näki vasta edelliseen vastattuaan.

Tutkielmassa sovellettiin eläytymismenetelmän aineksia käyttämällä aineistontuottamisen apuna kehyskertomusta. Eläytymismenetelmään perustuen tutkittavat kuvittelivat kehyskertomuksessa esitellyn tilanteen ja tuottivat sen perusteella kirjoitelman. Vaikka tarkoituksena oli vain kuvitella kehyskertomuksen tilanne, on mahdollista, että kirjoitelmissa on kerrottu omista kokemuksista. Eläytymismenetelmässä vastaaja on saattanut myös turvautua kirjoitelmaansa stereotypioihin. Menetelmä ei anna faktoja tai yleistä tietoa, vaan merkkejä ja

vihjeitä tutkittavasta ilmiöstä. Eläytymismenetelmällä voidaan myös kyseenalaistaa itsestään selviä asioita. (Eskola & Suoranta 1998, s. 110–117.)

Aineisto päätettiin kerätä sähköisesti, koska siten saatiin vältettyä lähikontaktit koronapandemiaa ajatellen. Aineistonkeruussa pidettiin tärkeänä anonymiteettiä aiheen arkuuden sekä koulukuraattoreiden vaitiolovelvollisuuden vuoksi, minkä vuoksi aineisto kerättiin Facebook-linkin kautta.

Kyselylomakkeeseen luotiin neljä kysymystä (liite 1), joista kaksi oli avointa kysymystä ja toiset kaksi kehyskertomusta. Ensimmäisenä kyselylomakkeessa oli avoin kysymys, joka keskittyi lapsen etuun koulukuraattorin työssä. Toisena sekä kolmantena kysymyksenä olivat kehyskertomukset. Kehyskertomukseen haluttiin luoda kuvitteellinen hahmo Ilo, jolle määriteltiin 9-vuoden ikä. Iän tarkoitus oli tuoda vastaajille esiin, että kyseessä on alakouluikäinen oppilas, josta huoltaja ja siten vanhempi on vastuussa. Ilo-nimeen päädyttiin sukupuolineutraaliuden vuoksi, jotta vastaajille ei syntyisi mielikuvia tietyn sukupuolen edustajasta.

Eläytymismenetelmään perustuvassa kehyskertomuksessa on tyypillistä, että kehyskertomuksia luodaan kaksi, jotka eroavat yhden seikan kautta. Analyysissä keskitytään siihen, miten tämä muutos vaikuttaa vastauksiin. (Eskola & Suoranta 1998, s. 112.) Tässä tutkielmassa sovellettiinkin perinteistä eläytymismenetelmää toteutustapaa, muokaten sitä tämän tutkielman tarpeisiin. Kehyskertomuksia luotiin kaksi, mutta toisessa kehyskertomuksessa jatkettiin edellisen kehyskertomuksen tarinaa.

Ensimmäisessä kehyskertomuksessa rakennettiin mielikuvaa asiakkaasta, jolle on syntynyt luottamuksellinen suhde koulukuraattorin kanssa. Asiakkaan vanhemmat aiheuttivat kuitenkin asiakkuuteen haasteita ja vastaajilta pyydettiin kuvailuja näistä haasteista. Toisessa kehyskertomuksessa kerrottiin esimerkkitalanteita asiakkaan äidin tuottamista haasteista, jolloin vastaukseksi pyydettiin koulukuraattorin toimintatapoja kyseisessä tilanteessa. Ensimmäinen avoin kysymys tavoitteli koulukuraattoreiden näkemyksiä lapsen edusta heidän työssään ja toinen avoin kysymys keskittyi koulukuraattorin kohtaamiin muihin mahdollisiin ristipainetilanteisiin.

Kyselylomake jaettiin kahteen eri Facebook-ryhmään, joiden jäsenet koostuivat koulukuraattoreista. Saateteksti alusti vastaajan lyhyesti aihepiiriin. Lomake suunnattiin peruskoulussa työskenteleville koulukuraattoreille, joiden

koulutustaustaa ei tarkemmin määritelty. Vastauksia kertyi lomakkeen kautta yhdeksän kappaletta, joista kaikkia sai ja pystyi käyttäa tutkielman aineistona. Vastaukset olivat myös sisällöiltään kattavia. Vastaaajien keskimääräinen vastausaika oli 14 minuuttia 21 sekuntia, joista lyhyin vastausaika oli 5 minuuttia ja 18 sekuntia ja pisin 27 minuuttia ja 12 sekuntia.

3.4 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmiin perustuen. Sisällönanalyysissa etsitään aineistosta merkityksiä tutkimustehtävän suuntaisesti. Sen tarkoituksena on saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja sanallisessa muodossa. Analyysi tehdään, jotta aineistosta voitaisiin muodostaa selkeitä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 117, 122.)

Ennen aineiston analyysia eri henkilöiden tuottamat aineistot numeroitiin sattumanvaraisesti, jotta mahdolliset lainaukset voitaisiin yksilöidä. Tutkielman analyysi aloitettiin pelkistämällä aineistosta tutkimustehtävää koskevia ilmauksia. Aineistosta alleviivattiin kohdat, jotka vastasivat merkityksiltään tutkimustehtävään ja tämän jälkeen ilmaukset ryhmiteltiin kategorioihin. Ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia ja samankaltaiset ilmaukset listattiin mitään kadottamatta omiin lokeroihinsa. Lokerot muodostivat tutkimuksen tulosten pääkategoriat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 122–125.)

Pääkategoriat käytiin yksitellen läpi ja kyseisille ilmauksille tehtiin uusi ryhmittely. Ilmauksista etsittiin taas samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia toistensa välillä. Samankaltaiset ilmaukset laitettiin omiin lokeroihinsa pääkategorian alle. Pääkategorioihin saatiin siten muodostettua alakategoriat. Seuraavaksi kategoriat nimettiin mahdollisimman kuvaavilla nimikkeillä. Näin saatiin analysoitua ensimmäinen tutkimuskysymys, eli tuotettua koulukuraattoreiden tulkinnat vanhemmuudesta haastavissa tilanteissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 122–125.)

Pää- ja alakategoriat muodostivat kehikon toisen tutkimuskysymyksen analysoinnille. Ilmauksista etsittiin merkityksiä, jotka tuottivat koulukuraattorille ristipaineen lapsen edun kanssa. Lapsen etuna pidettiin lain kohtia, jotka puhuvat lapsen edun ja oikeuksien puolesta. Analyysissä jokaisen pääkategorian kohdalle

kirjoitettiin auki aineiston ilmaisujen kautta vanhemman toiminta, joka on ristiriidassa lapsen edun kanssa. Näin voitiin tarkastella tilanteita, joissa koulukuraattori on ristipaineessa vanhemman toiminnan, vanhemmuuden sekä lapsen edun välissä.

Aineistosta oli löydettävissä myös koulukuraattoreiden toimintatapoja vanhemmuuden ja lapsen edun ristipainetilanteissa. Analyysin viimeisessä vaiheessa etsittiin aineistosta niitä ilmaisuja, jotka kuvasivat koulukuraattorin mahdollista toimintatapaa ristipainetilanteissa. Analyysissä etsittiin tämän lisäksi myös vastaajien perusteluja toiminnalleen. Nämä kirjoitettiin auki saaden vastaus kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Aineiston analyysissä jätettiin ulkopuolelle ne ilmaisut, jotka eivät sopineet syntyneisiin neljään pääkategoriaan. Ilmaisut olivat irrallisia, jolloin niistä ei myöskään saanut luotua uutta selkeää pääkategoriaa. Nämä yksittäiset ilmaisut liittyivät vanhemman toimintaan tai ristipainetilanteisiin, ja niitä oli koko aineistossa muutama.

3.5 Eettiset kysymykset

Aineistonkeruussa otettiin huomioon tutkittavan aiheen eettisyys. Tutkielman aineistoa kerätessä huomioitiin muun muassa koulukuraattoreiden vaitiolovelvollisuuden kunnioittaminen sekä aiheen arkuus. Vaitiolovelvollisuuden sekä aiheen arkuuden vuoksi tutkittavat eivät voineet kertoa todellisista tapauksista. Tämän vuoksi kyselylomakkeeseen kehitettiin kaksi kehyskertomusta, joka perustuivat pääasiassa mielikuvitukseen. Aineisto kerättiin avoimilla kysymyksillä ja kirjoitelma-aineistona sen vuoksi, että vastaaja pystyi itse määrittelemään, kuinka paljon ja mitä sisältöä halusi tutkielmaan tuottaa.

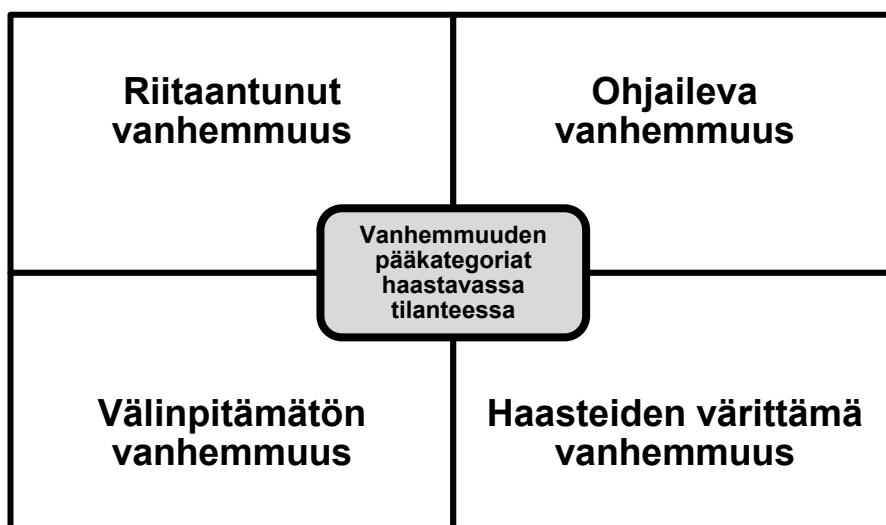
Tutkielman aineiston kerääminen suoritettiin anonyymisti. Koulukuraattorit eivät vastanneet kysymyksiin esimerkiksi omaa sähköpostiaan käyttäen, vaan Facebookissa olevan linkin kautta, mikä takasi koulukuraattoreiden anonymiteetin. Tutkielmassa ei myöskään eritelty tutkittavien koulutustaustaa tai kerätty henkilö- tai yksilöitäviä tietoja, kuten työskentelykoulua, työvuosia tai muutakaan sellaista, mistä koulukuraattorit voitaisiin yksilöidä ja sitä kautta tunnistaa.

Tutkittavat informoitiin tutkielmaan osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti. Aineisto säilytettiin ja analysoitiin ilman tunnistetietoja. Aineisto myös numeroitiin sattumanvaraisesti, jotta vältettäisiin kirjoitelmien tunnistaminen aikajärjestyksessä. Tutkielmasta laadittiin tietosuojailmoitus, jonka linkki jaettiin sähköisen lomakkeen etusivulla. Lisäksi linkki tutkielman tietosuojailmoitukseen laitettiin sähköisen lomakkeen loppuun tutkimussuostumuksen oheen tutkittavien informoinnin varmistamiseksi. Aineisto säilytettiin tietoturvallisesti Tampereen yliopiston One Drivessa käyttäjätunnuksella ja salasanalla suojattuna.

4 TULOKSET

Tämän tutkielman tulosluvussa esitellään ensin koulukuraattoreiden tulkintoja vanhemmuudesta haastavissa tilanteissa sekä niitä ristipaineita, joita he kohtaavat suhteessa lapsen etuun. Sen jälkeen esitellään koulukuraattoreiden mainitsemia toimintatapoja vanhemmuuden ja lapsen edun ristipainetilanteissa.

Haastavien tilanteiden vanhemmuus oli jaoteltavissa neljään eri kategoriaan, jotka ovat riitaantunut vanhemmuus, ohjaileva vanhemmuus, välinpitämätön vanhemmuus sekä haasteiden värittävä vanhemmuus. Haastavien tilanteiden vanhemmuuden pääkategoriat on esitelty alla olevassa kuviossa. Vanhemmuuden pääkategorioista löydettiin myös kolme tai neljä alakategoriaa. Seuraavissa alaluvuissa esitellään pääkategoriat alakategorioineen vastaten ensimmäiseen tutkimuskysymyksen. Tämän jälkeen syvennyttään vanhemmuuteen liittyviin ristipainetilanteisiin suhteessa lapsen etuun toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti. Viimeisessä alaluvussa vastataan kolmanteen tutkimuskysymyksen avaamalla koulukuraattoreiden toimintatapoja ristipainetilanteissa.

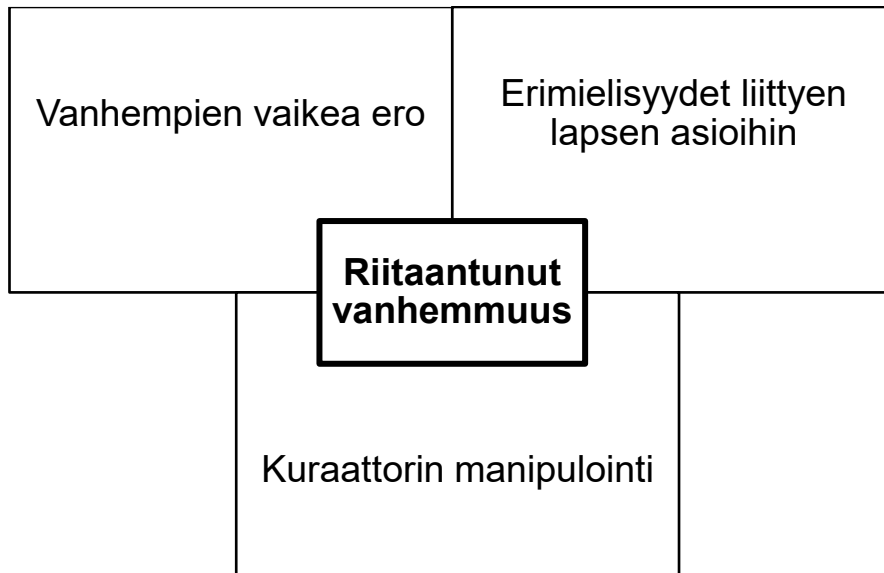

KUVIO 1. Neljä vanhemmuuden pääkategoriaa haastavassa tilanteessa

Lainauksissa esiintyvä llo viittaa kyselylomakkeen kehyskertomukseen. Kirjoitelmat numeroitiin sattumanvaraisesti aineistoanalyysia varten. Lainauksissa esiintyvä numero kertoo, mistä kirjoitelmasta ote on peräisin.

4.1 Riitaantunut vanhemmuus

Ensimmäiseksi haastavien tilanteiden vanhemmuuden kategoriaksi muodostui riitaantunut vanhemmuus. Kyseinen kategoria muodostuu kolmesta alakategoriasta, jotka ovat vanhempien vaikea ero, erimielisyydet liittyen lapsen asioihin sekä koulukuraattorin manipulointi. Alakategoriat on esitelty alla olevassa kuviossa.

KUVIO 2. Riitaantuneen vanhemmuuden alakategoriat

Vanhempien riitaisuuden taustalla oli vastauksien perusteella useimmiten vaikea ero. Riitaisuuteen sekä vanhempien vaikeaan eroon liittyviä ilmaisuja esitettiin suurimmassa osassa kirjoitelmia. Teksteissä mainittiin muun muassa huoltajuuskiistat sekä vanhempien tulehtuneiksi kuvaamat välit. Vanhempien vaikeasta erosta mainittiin vastauksissa esimerkiksi silloin, kun toinen vanhempi yritti vaikuttaa lapsen kautta toiseen vanhempaan. Vanhemmat eivät tulleet toimeen keskenään eivätkä joissakin tilanteissa olleet edes valmiita muuttamaan

keskinäisiä välejä. Koulukuraattorit toivat vastauksissa myös esille, kuinka vanhempien erotilanteet ja riitaisuus voivat saada lapsen voimaan entistä huonommin. Teksteissä korostui vanhempien oman edun tavoittelu, esimerkiksi juuri huoltajuuskiistoissa, lapsen edun jäädessä taka-alalle.

Eroperheiden tilanteet aiheuttavat hankaluuksia sekä työskentelyssä vanhempien kanssa että lapsen edun tavoittelussa. (kirjoitelma 5)

Suurimpana huoltajuuskiistat, jolloin lapsen etu unohtuu vanhemmilta. Riitaisuuden vuoksi Ilon tuen tarpeet jäävät huomiotta tai niihin ei pystytä vastaamaan. (kirjoitelma 3)

Eron jälkeen tapaamisista aiheutuneet riidat saavat välillä Ilon voimaan huonosti. (kirjoitelma 1)

Toiseksi riitaantuneen vanhemmuuden alakategoriaksi muodostui erimielisyydet liittyen lapsen asioihin. Vastauksissa mainittiin muun muassa tilanteita, joissa vanhemmat eivät toimineet yhteistyössä lasta koskevissa asioissa, vaan toimivat jopa toisiaan vastaan. Teksteissä tuotiin myös esille, kuinka vanhemmat saattoivat olla erimielisiä lasta koskevista päätöksistä tai heidän näkemyksensä saattoivat erota jyrkästikin toisistaan.

Kolmanneksi riitaantuneen vanhemmuuden alakategoriaksi muotoutui kuraattorin manipulointi. Teksteissä tuotiin esille muun muassa tilanteita, joissa vanhemmat halusivat suorasti tai epäsuorasti koulukuraattorin omalle puolelleen. Tätä tapahtui vastausten perusteella esimerkiksi silloin, kun vanhemmat käsittelivät huoltajuutta käräjäoikeudessa. Kuraattorin manipulointia tapahtui vastausten perusteella myös silloin, kun vanhempi puhui pahaa toisesta vanhemmasta kuraattorille. Kuraattorin manipulointi saattoi tulla myös esille tilanteissa, joissa vanhemmat yrittivät vaikuttaa, mitä asioita kuraattori sai ilmoittaa lastensuojeluilmoituksen yhteydessä.

Koettavat saada kuraattoria puhumaan lapselle toisesta vanhemmasta ikävästi tai yrittävät saada kuraattorin vaikuttamaan siihen, kumman vanhemman luona lapsi asuu. (kirjoitelma 4)

Vanhemmat soittelevat ja puhuvat kumpikin oman versionsa, haluavat kuraattorin omalle puolelleen. (kirjoitelma 1)

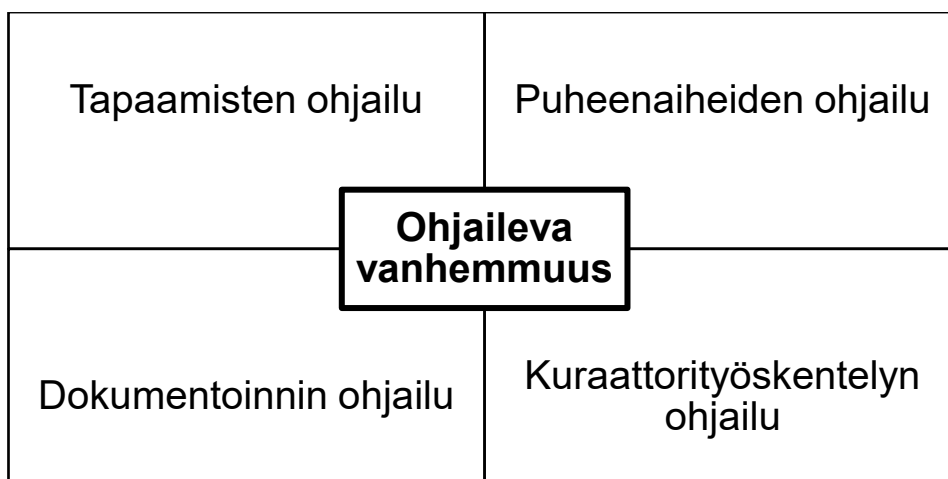
4.2 Riitaantuneen vanhemmuuden ristipaineet

Riitaantuneen vanhemmuuden kategoriassa löytyi useita tilanteita liittyen ristipaineisiin, joissa vanhemman etu oli vaarassa ylittää lapsen edun. Vanhemman tulisi turvata myönteiset ja lämpimät välit erityisesti lapsensa molempiin vanhempiin sekä turvattava lapsensa kehitys ja hyvinvointi (HTL 1:1 §, 1:4.1–2 §). Ristipaine oli siten liitettävissä edellä mainittuun lapsen tasavertaiseen oikeuteen molempiin vanhempiin sekä oikeuteen kehitykseen ja hyvinvointiin. Tässä asetelmassa koulukuraattorin voidaan nähdä ikään kuin olevan vanhempien välissä yrittäen turvata lapsen oikeuksia.

Kirjoitelmien mukaan vanhempien vaikeassa erossa tai tulehtuneiksi kuvatuissa väleissä vanhempi ei aina pystynyt turvaamaan myönteisiä ja lämpimiä välejä lapsen toiseen vanhempaan. Jotkut vanhempien väliset riitatilanteet olivat saaneet myös lapsen voimaan jopa huonosti tai lapsen edun unohtumaan, jolloin voidaan edelleen tulkita lapsen kehityksen sekä hyvinvoinnin vaarantuneen.

4.3 Ohjaileva vanhemmuus

Toinen haastavien tilanteiden vanhemmuuden kategoria eli ohjaileva vanhemmuus muodostuu neljästä alakategoriasta, jotka ovat tapaamisten ohjailu, puheenaiheiden ohjailu, dokumentoinnin ohjailu sekä kuraattorityöskentelyn ohjailu. Ohjailevan vanhemmuuden alakategoriat on jaoteltu alla olevaan kuvioon.

KUVIO 3. Ohjailevan vanhemmuuden alakategoriat

Tekstien perusteella tapaamisten ohjailua tapahtui esimerkiksi silloin, kun vanhempi yritti vaikuttaa lapsen ja kuraattorin välisiin tapaamisiin. Joissakin tilanteissa vanhempi yritti estää kuraattorikäynnit kokonaan tai ilmaisi, että ei haluaisi lapsensa käyvän kuraattorilla. Vastauksissa tuli esille myös, että vanhempi on voinut myös vaatia jo sovittujen tapaamisten perumista.

Joskus joku vanhempi on kieltänyt jopa kokonaan tukikäynnit kuraattorin luona. Syynä on ollut esimerkiksi esille nousseet perheen asiat tai kuraattorin tekemä lastensuojeluilmoitus. (kirjoitelma 6)

Kyse voi olla siitä, että Ilon vanhemmat eivät tahtoisi lapsensa käyvän vastaanotolla. (kirjoitelma 2)

Toisessa alakategoriassa, puheenaiheiden ohjailussa, vanhemmat kielsivät lasta puhumasta tietyistä aiheista. Myös riita- sekä kiusaamistilanteissa havaittiin puheenaiheiden ohjailua. Kyseisissä tilanteissa vanhempien kuvailtiin yrittävän ”demonisoida” vastakkaista osapuolta. Kolmannessa alakategoriassa, dokumentoinnin ohjailussa, vanhemmat yrittivät saada selville, mitä lapsi oli kuraattorille kertonut. Teksteissä tuli ilmi, että jotkut vanhemmat olivat vaatineet asiakastapaamisten sisällön tarkkaa kuvailemista heille.

Riita- ja kiusaamistilanteiden selvittelyssä pyritään demonisoimaan vastakkainen osapuoli. (kirjoitelma 7)

Ilon vanhemmat haluavat tietää tarkasti, mistä asioista olemme tukikäynneillä puhuneet. (kirjoitelma 5)

Viimeisessä alakategoriassa, kuraattorityöskentelyn ohjailussa, vanhemmat yrittivät ohjata kuraattorin työtä ja työn valintoja. Vastaajat kertoivat, että vanhemmat olivat esimerkiksi vaatineet tiettyjä toimenpiteitä tai olivat määritelleet itse, mitä kuraattorin pitäisi lapselle tai lapsen kanssa tehdä. Teksteissä tuotiin esille myös tilanteita, joissa vanhemmat olivat vastanneet lapsen puolesta esimerkiksi yhteispalavereissa, jolloin lapsen ääni jäi kuulumattomiin. Vastaajat mainitsivat myös, että jotkin vanhemmat olivat määritelleet, ettei lapsella olisi tarvetta kuraattorityöskentelylle, vaikka lapsi olisi itse sitä toivonut.

Vanhempien näkemys kuraattorin työskentelyn tavoitteista eroaa. (kirjoitelma 6)

Ilon vanhemmat haluavat määritellä, mitä heidän mielestään Ilon tilanteessa pitäisi tehdä. (kirjoitelma 5)

Vanhempien kokemus siitä, ettei lapsella ole tarvetta esim. kuraattoriyöskentelylle, vaikka lapsi sitä itse toivoisi. (kirjoitelma 9)

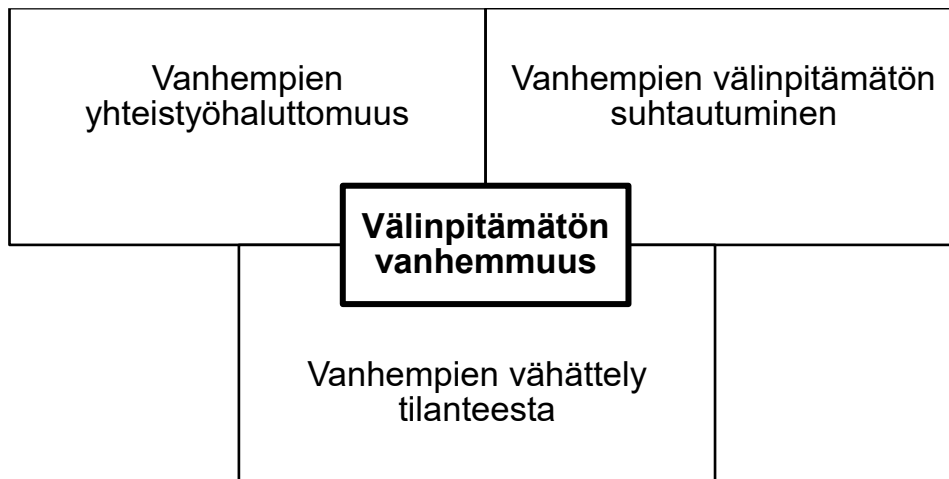
4.4 Ohjailevan vanhemmuuden ristipaineet

Lastensuojelulaki (417/2007), oppilashuoltolaki (1287/2013) sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) tuovat esille lapsen edun ristipaineen suhteessa ohjailevaan vanhemmuuteen. Ammatillaisen täytyy pyrkiä yhteistyöhön huoltajan kanssa tavatessaan lasta, jos se ei ole lapsen edun vastaista. (Lastensuojelul. 6:29.2—3 §). Lapsen etu tarkoittaa myös lapsen omien toivomusten ja mielipiteiden huomioon ottamista. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2:10.2 §, Lastensuojelul. 1:4 §, 1:5 §).

Ohjailevan vanhemmuuden ristipaineessa vanhempi asemoi itsensä tietämään, mikä on lapsen parhaaksi kuulematta kuitenkaan lasta itseään. Lapsi voi kuitenkin iän, kehitystason, asian laadun ja muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioon ottaen kieltää vanhempaansa osallistumasta oppilashuoltoasian käsittelyyn ja antamasta itseään koskevia tietoja vanhemmalle (OHL3:18.2 §). Kyseisen lain kohdan mukaan vanhemmalla ei ole edellä mainituin kriteerein oikeutta saada lasta koskevia tietoja liittyen kuraattorikäyntien sisältöihin, vaikka vanhempi sitä vaatisi.

4.5 Välinpitämätön vanhemmuus

Kolmas haastavien tilanteiden vanhemmuuden kategoria eli välinpitämätön vanhemmuus muodostuu kolmesta alakategoriasta, jotka ovat vanhempien yhteistyöhaluttomuus, vanhempien välinpitämätön suhtautuminen sekä vanhempien vähättely tilannetta koskien. Välinpitämättömän vanhemmuuden alakategoriat on esitelty alla olevassa kuviossa.

KUVIO 4. Välinpitämättömän vanhemmuuden alakategoriat

Ensimmäinen alakategoria, vanhempien yhteistyöhaluttomuus, esiintyi aineistossa esimerkiksi siten, että vanhemmat eivät tukeneet lapsen kuraattorikäyntejä. Vastaajat toivat esille myös, että vanhemmat eivät sitoutuneet yhdessä sovittuihin tavoitteisiin tai olleet halukkaita tulemaan yhteistapaamisiin. Jotkin vastaajat mainitsivat toisten vanhempien olevan haluttomia keskustelemaan kuraattorin kanssa.

Ilon vanhemmat eivät ole yhteistyöhaluisia, eivätkä koe tarvitsevansa apua. He eivät ole halukkaita keskustelemaan kuraattorin kanssa tai tulemaan esimerkiksi itse mukaan jollekin tapaamiskerralle. (kirjoitelma 9)

Vanhemmat eivät tue lapsen ja kuraattorin tukikäyntejä. (kirjoitelma 6)

Toinen alakategoria, vanhempien välinpitämätön suhtautuminen, tuotiin vastauksissa esiin vanhempien välinpitämättömyytenä lapsen asioihin. Välinpitämätön suhtautuminen ilmaistiin myös esimerkiksi siten, että vanhemmat eivät olleet kiinnostuneita lapsen mielipiteistä tai näkemyksistä. Kolmas alakategoria, vanhempien vähättely tilanteesta, kuvailtiin vastauksissa siten, että vanhemmat vähätelivät lapsen kokemusta esimerkiksi perheen kuormittavassa tilanteessa.

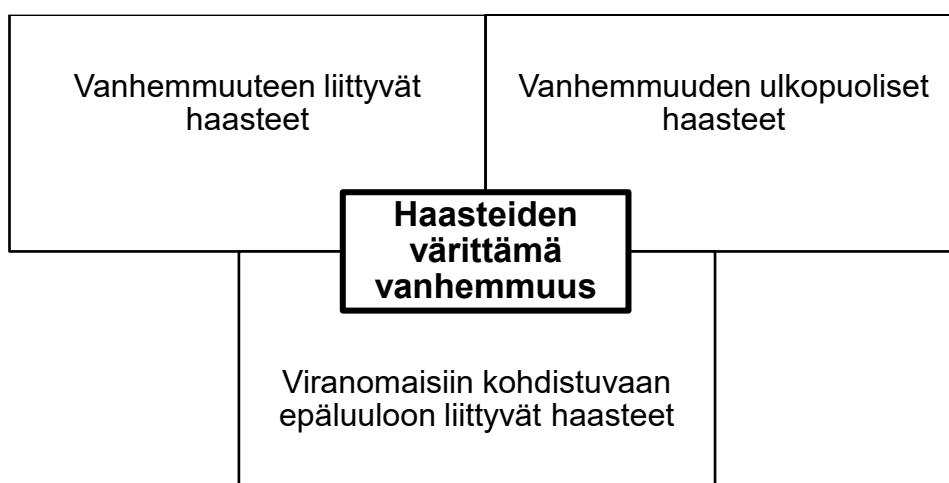
4.6 Välinpitämättömän vanhemmuuden ristipaineet

Välinpitämättömässä vanhemmuudessa ristipaine suhteessa lapsen etuun syntyi esimerkiksi silloin, kun vanhempi ei tukenut lapsensa kuraattorikäyntejä. Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden laissa vanhemman, jos hän on lapsensa huoltaja, on vaalittava lapselleen tärkeitä ihmissuhteita (HTL 1:1 §). Koulukuraattorin rakentaessa luottamuksellista suhdetta lapseen auttaakseen häntä, voi lapsen auttaminen ja siten etu vaarantua, jos vanhempi ei ole tätä tukemassa.

Lapsen etu tarkoittaa lapsen kehityksen, hyvinvoinnin, jatkuvien ihmissuhteiden, ymmärryksen sekä huolenpidon turvaamista (LastensuojeluL 1:4 §). Vanhemman välinpitämättömässä suhtautumisessa ristipaine voi syntyä esimerkiksi silloin, jos koulukuraattori on ainut turvallinen aikuinen, jolta lapsi saa ymmärrystä. Ristipaine voi syntyä myös silloin, jos vanhemmat eivät ole halukkaita muutokseen tai yhteistyöhön lapsen kärsiessä tilanteesta.

4.7 Haasteiden värittämä vanhemmuus

Neljännestä kategoriasta eli haasteiden värittämästä vanhemmuudesta muodostui kolme alakategoriaa, jotka ovat vanhemmuuteen liittyvät haasteet, vanhemmuuden ulkopuoliset haasteet sekä viranomaisiin kohdistuvaan epäluuloon liittyvät haasteet. Haasteiden värittämän vanhemmuuden alakategoriat on esitelty alla olevassa kuviossa.

KUVIO 5. Haasteiden värittämän vanhemmuuden alakategoriat

Ensimmäinen alakategoria, vanhemmuuteen liittyvät haasteet, tuotiin vastauksissa esiin ilmaisuin liittyen vanhemmuuden taitoihin. Eräs vastaajista mainitsi vanhemmuuteen liittyvän haasteen esimerkiksi kuvaten vanhemman ja lapsen ongelmallisia, ”tulehtuneita”, välejä. Toinen vastaaja taas liitti vanhemmuuden taidot vanhemman kypsymättömyyteen tai kaverilliseen vanhemmuuden tyyliin. Tekstien perusteella vanhemmuudessa kuvailtiin olevan myös haasteita silloin, kun vanhemmat määräsivät lastansa toimimaan tahtonsa mukaisesti. Jotkin vastaajat mainitsivat myös vanhempien haluttomuuden muuttaa omaa vanhemmuuttaan osana vanhemmuuden haasteita.

Vanhemmat eivät ole kasvaneet aikuisiksi tai he haluaisivat olla lapselle kavereita. (kirjoitelma 6)

Vanhemmat eivät ole valmiita itse tekemään muutoksia vanhemmuuteensa. (kirjoitelma 3)

Toinen alakategoria, vanhemmuuden ulkopuoliset haasteet, ilmaistiin muun muassa vanhemman vakavan mielenterveys- tai päihdeongelman kautta. Joissakin tilanteissa vanhemmat olivat kuormittaneet koulukuraattoria pitkillä yhteydenotoilla kertoen omista ongelmistaan. Kolmannessa alakategoriassa, viranomaisiin kohdistuvaan epäluuloon liittyvissä haasteissa, vanhemmat olivat epäileväisiä koskien perheen ulkopuolista apua. Joissakin tilanteissa vanhemmilla kuvailtiin olevan taustalla huonoja kokemuksia edellä mainitusta ulkopuolisesta avusta tai eivät kuraattorin tulkinnan vastaisesti kokeneet tarvitsevansa apua. Teksteissä ilmaistiin myös vanhempien pelkoja siitä, mitä tapahtuisi, jos lastensuojelu puuttuisi heidän tilanteeseensa. Viimeisessä aineistositaatissa lyhenne ”lasu” viittaakin lastensuojeluun.

Vanhemmat kuormittavat kuraattoria pitkillä puheluilla, joissa he kertovat omista ongelmistaan. (kirjoitelma 4)

Vanhemmat saattavat olla vastahakoisia lasta ja perhettä hyödyttävän koulun ulkopuolisen avun hakemisessa tai vastaanottamisessa (kirjoitelma 5)

Pelkäävät mitä siitä seuraa esim. lasu puuttuu. (kirjoitelma 1)

4.8 Haasteiden värittämän vanhemmuuden ristipaineet

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) sekä lastensuojelulaki (417/2007) tuovat esiin lapsen edun ristipaineita suhteessa haasteiden värittämään vanhemmuuteen. Lain mukaan vanhemman on pyrittävä antamaan lapselleen turvallinen ja kehitystä tukeva ympäristö sekä suojeltava lastaan huonolta kohtelulta. Vanhemman tulisi myös tukea ja edistää lapsensa itsenäistymistä ja kasvamista aikuisuuteen. Vanhemman on siis turvattava lapsensa kehitys ja hyvinvointi. (HTL 1:1§,1:4.1-2 §.) Koulukuraattorin työ on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja tarvittaessa lapsen asiat on ohjattava lastensuojelun piiriin. Koulukuraattorilla on ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun ja poliisille. (Lastensuojelul 1:2.2 §, 5:25 §.) Ilmoitusvelvollisuus säilyy silti, vaikka vanhemmat sitä vastustaisikin.

Ristipaine lapsen etuun on tunnistettavissa ja muotoutuu kaikissa haasteiden värittämän vanhemmuuden alakategorioissa. Ristipaine syntyy silloin, kun kuraattoriasiakkuuden huomio siirtyy lapsesta vanhempaan, esimerkiksi vanhemman omien ongelmien tai vanhemmuuden taitojen vuoksi. Tällöin lapsen etu ja tukeminen jää toissijaiseksi työskentelyn fokuksen siirtyessä vanhempaan ja vanhemman tukemiseen. Kuraattoriasiakkuuden huomion siirtyminen vanhempaan ja vanhemmuuden taitoihin voi tapahtua myös silloin, jos vanhempi ei ole halukas ottamaan muuta, kuin kuraattorin apua vastaan.

4.9 Koulukuraattoreiden toimintatavat ristipainetilanteissa

Koulukuraattorit korostivat vastauksissaan lapsen edun toteutumista ja tärkeyttä ristipainetilanteissa. Koulukuraattorit ilmaisivat lapsen sekä hänen tarpeidensa olevan työskentelyn keskiössä. Eräs vastaajista mainitsi lapsen edun tarkoittavan muun muassa lapsen huomioimista kokonaisuutena sekä lapsen puolien pitämistä. Toinen vastaajista toi esille, että lapsen täytyisi ehdottomasti tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Joskus lapsen edun toteutumisen kuvailtiin tarkoittavan tavanomaisesta poikkeavan ratkaisun tekemistä.

Lapsen etu asettaa lapsen näkökulman, tarpeet ja toiveet etusijalle muihin nähdn. Lapsen etu ei kuitenkaan tarkoita mielipiteiden ja näkemysten kritiikitöntä noudattamista, vaan erilaisia ratkaisuja tehdessä on katsottava,

mikä tarjolla olevista vaihtoehdoista olisi lapselle hyväksi ja hänen parhaakseen. (kirjoitelma 5)

Kyselylomakkeen toisessa kehyskertomuksessa (liite 1) esitelty esimerkkitalanne toi ilmi koulukuraattoreiden toimintatapoja ristipainetilanteessa. Koulukuraattorit kertoivat vastauksissaan tapaavansa aina lasta, jos lapsi itse näin haluaisi. He kuvailivat tekevänsä niin, vaikka vanhempi olisi kieltänyt tapaamiset. Koulukuraattorit kuvasivat kirjoitelmissaan myös sitä, kuinka lapsi olisi se, joka määrittäisi käyntien sisällöt, kuten esimerkiksi puheenaiheet. Joissakin vastauksissa perusteltiin toimintatapaa lailla sekä koulukuraattorin velvollisuutena toimia lapsen edun mukaisesti.

Moni vastaajista kuvaili ristipainetilanteessa pyrkivänsä mahdollisuuksien mukaan yhteisymmärrykseen vanhemman kanssa. Vastaajat kuvailivat olevansa lapsen puolella, mutta samaan aikaan yrittävänsä pitää hyvät välit myös vanhempaan. Yksi koulukuraattoreista toi esiin vastauksessaan, kuinka miettisi yhdessä lapsen kanssa ristipaineiden pohtimista ääneen vanhemmalle. Näin lapsi ei joutuisi ikävään välikäteen halutessaan käydä koulukuraattorilla vanhemman tahdon vastaisesti tai puhuessaan vanhemman kiellettynä esiintuomasta aiheesta. Eräs koulukuraattoreista painotti vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ja kuraattorityön läpinäkyvyyttä, viitaten vaikenemisen ja salailun haasteisiin.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten koulukuraattorit tulkitsevat vanhemmuutta koulukuraattorin työn haastavissa tilanteissa sekä millaisia ristipaineita he kohtaavat työssään suhteessa lapsen etuun. Tutkielmassa selvitettiin edelleen myös koulukuraattoreiden toimintatapoja ristipainetilanteissa. Tutkielmassa kerättiin kuvailevaa aineistoa siitä, millaisena vanhemmuus näyttäytyy sekä kuvauksia niistä tilanteista, joissa koulukuraattori on ristipaineessa vanhemman toiminnan sekä lapsen edun toteuttamisen välissä.

Tutkielman mukaan keskeisintä koulukuraattorin työssä on lapsen edun toteutuminen. Lapsen edun toteutumista haastaa tietyissä tilanteissa kuitenkin vanhemman toiminta tai asenne. Tutkielman mukaan vanhemman toiminta voi kohdistua lapseen, koulukuraattoriin, lapsen toiseen vanhempaan tai vanhempaan itseensä tavalla, joka on lapsen edun vastaista. Koulukuraattorin voidaan nähdä olevan ristipaineessa vanhemman suoran tai epäsuoran toiminnan välissä turvaten lapsen etua.

Kirjoitelmista havaittiin, että ristipainetilanteet koulukuraattorin työssä olivat tunnistettu ilmiö, mutta toimintatavat erosivat koulukuraattoreiden välillä. Kirjoitelmissa tuli ilmi, että ristipaineessa asiakkuuden huomio on vaarassa siirtyä lapsesta vanhempaan, joka ei ole lapsen edun mukaista. Yhteisenä toimintaohjeena koulukuraattoreilla on kirjoitelmien mukaan kuitenkin erinäiset lait, joihin tukeutua haastavissakin tilanteissa. Lait puoltavat aina yksiselitteisesti lapsen etua.

Koulukuraattorin yksi tehtävä on tukea vanhemmuutta (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, s.364) mutta tutkielmassa pohdittiin sitä, missä menee ammatillinen raja lapsen edun nimissä. Joissakin kirjoitelmissa nostettiin esiin toimintatapoja, jotka pyrkivät pitämään vanhempiin asianmukaiset välit haastavissakin tilanteissa. Jotkin vastaajat taas puhuivat perheen asioiden siirtämisessä lastensuojeluun tai perheneuvolaan omaa työmäärää rajatakseen. Teorian valossa voi kuitenkin todeta, että koulukuraattori voi neuvoa vanhempaa muun

muassa kasvatusasioissa ja tukea heidän vanhemmuuttaan (Gråsten-Salonen 2017, s. 370), mutta tarvittaessa heidät on ohjattava lastensuojelun piiriin tai tehtävä lastensuojeluilmoitus sen vaatiessa. (LastensuojeluL 1:2.2 §.).

Aiemmin tehdyssä tutkimuksessa mainitaan, että lasten ja vanhempien välillä voi olla eturistiriitaa ja käsitykset asiakkuuden taustalla olevista asioista ja tapahtumista saattavat poiketa eri osapuolille (Vierula 2017, s. 31). Tämän tutkielman tulokset ovat samansuuntaisia. Lapsen ja vanhempien välinen eturistiriita voi luoda ristipaineen koulukuraattorille siitä, ketä tulisi kuunnella ja millä painoarvolla. Kirjoitelmien perusteella eturistiriitaa havaittiin esimerkiksi silloin, kun vanhempi vähätteli lapsensa kokemusta perheen vaikeassa tilanteessa.

Kirjoitelmien mukaan lapsen koulukuraattoriasiakkuudessa voi olla myös erimielisyyttä asiakkuuden syyn suhteen. Kirjoitelmista nousi myös esille, että ristiriitaa koulukuraattorin ja vanhemman välillä voi olla myös siitä syystä, että vanhemman mielestä lapsen asiakkuudelle ei olisi ollenkaan tarvetta koulukuraattorin tulkinnan vastaisesti. Tulokset linkittyvät tutkielman teoriaosuudessa esitettyyn Vuoren (2001) jäsenyykseen siitä, että on mahdollista, että näkemykset asiakkuudesta ja sen syystä voivat erota toisistaan, kun kaksi eri asemassa olevaa toimijaa kohtaavat instituution rajaamissa puitteissa.

Tutkielmassa nousi esiin myös lapsen lojaalius vanhempiaan kohtaan. Teorian valossa lapsi tarvitsee päivä toisensa jälkeen varmuuden vanhempansa rakkaudesta ja joissakin tilanteissa lapsen täytyy ansaita vanhemman arvostus (Hovila 2004, s. 74). Vanhemman ja lapsen välisessä tunnesuhteessa lapsi saattaa tehdä kaikkensa sen suhteen, että saisi olla rakastettu vanhempiensa silmissä. Koulukuraattorin täytyisi tällöin ammattilaisena toimia aina lapsen edun puolella jopa silloin, kun lapsi itse toisin toivoisi. Koulukuraattorit toivatkin esille kirjoitelmissaan, että lapsen toive voi olla peräisin lojaaliudesta eikä niinkään siitä, mikä lapselle olisi parasta hänen hyvinvointinsa kannalta.

Lapsen lojaaliutta tuotettiin kirjoitelmissa sellaisissa tapauksissa, joissa vanhemmilla oli taustalla vaikea ero ja lapsi halusi säilyttää välit molempiin vanhempiinsa. Lojaaliutta ilmaistiin kirjoitelmissa myös niissä tilanteissa, joissa vanhempi ohjaili lasta koulukuraattoriasiakkuuteen liittyen. Lapsen edun

toteuttaminen vaatii siten eri näkökulmien punnitsemista sekä kokonaiskuvan hahmottamista.

Tutkielman mukaan lapsen edun toteuttaminen vaatii myös vanhemmuuden tunnemaailman näkemistä ja ymmärtämistä. Kirjoitelmissa nostettiin esiin tilanteita, joissa vanhempi ajatteli tekevänsä lapsensa kannalta hyviä valintoja, mutta teot olivatkin lopulta lapsen edun vastaisia. Näin tapahtui esimerkiksi silloin, kun vanhempi määritteli koulukuraattorin työskentelyä tai eron myötä halusi saada huoltajuuden itselleen. Tutkielmassa nousi koulukuraattoreiden kertomusten kautta esiin se, että vanhempi ei useimmiten halua tarkoituksella olla hankala tai lapsen edun tiellä. Vanhemman toiminnan taustalla on rakkaus ja suojele lasta kohtaan, jotka kuitenkin toiminnan kautta kääntyvätkin lasta vastaan.

6 POHDINTA

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää koulukuraattoreiden tulkintoja vanhemmuudesta, lapsen edusta sekä niiden ristipaineista. Aineisto kerättiin kahden avoimen kysymyksen sekä kahden eläytymismenetelmään pohjautuvan kehyskertomuksen kautta. Kysymyksiin vastattiin niin, että seuraavan kysymyksen näki vasta edelliseen vastattuaan, jolloin tulevat kysymykset eivät johdatelleet vastaajaa.

Tutkielman kysymystenasettelu oli toimiva, koska tutkielmassa saatiin kaikkiin tutkimuskysymyksiin vastaukset. Kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä muotoutui tutkielman tavoitteiden pohjalta ja kolmas tutkimuskysymys muotoutui aineistolähtöisesti aineistosta kesken tutkielman teon. Tällöin voidaan myös ajatella tutkielman aineistolähtöisyyden toteutuneen, tutkimuksen muotouduttua prosessin edetessä aineiston olemuksen ja sisältöjen mukaan. Peilattaessa aineistoa teoreettiseen viitekehykseen saatiin myös laajempaa näkökulmaa aiheeseen.

Tutkielmaan saatiin vastauksia 9 vastaajalta. Tutkielmaan osallistujat tavoitettiin suljettujen Facebook-ryhmien kautta niin, että vastaaminen oli täysin tutkittavien aktiivisuuden ja vapaaehtoisuuden varassa. Tämä tukee tutkielman eettisiä valintoja, koska verkossa tapahtuva vastaaminen perustui anonymiteettiin ja vapaaehtoisuuteen.

Tämän tutkielman menetelmälliset ratkaisut sovitettiin tutkimusaiheen eettisesti latautuneeseen luonteeseen. Aineistonkeruutapa laadittiin sopimaan aiheeseen, jota tuli käsitellä sensitiivisesti tutkittavien vaitiolovelvollisuuden ja tutkittavan aiheen arkaluontoisuuden vuoksi. Kehyskertomuksissa tutkittavat kirjoittivat kirjoitelman perustuen mielikuvitukseen, ei todellisiin tilanteisiin. Kyselylomakkeen viimeinen kysymys, jossa kysyttiin koulukuraattoreiden muita työssään kohtaamia ristipainetilanteita, antoi tutkittavalle mahdollisuuden kertoa myös omia kokemuksia. Kysymyksessä ei kuitenkaan kysytty yksittäisiä tilanteita, vaan yleisluontoisia aiheita kohtaamistaan ristipaineista.

Aineiston hankinnan eettiseksi ongelmaksi voidaan katsoa, että eläytymismenetelmässä vastaajat eivät kertoneet todellisista tapauksista, vaan perustivat kertomansa mielikuvitukseen. Tämä on saattanut tuottaa tuloksiin stereotyyppioita. (Eskola & Suoranta 1998, s. 116.) Tutkielmassa huomioitiin, että saadut tulokset eivät ole millään tavoin yleisenä kuvana pidettävä kokonaisuus koulukuraattoreiden asiakkaiden vanhemmista tai ristipaineista suhteessa lapsen etuun. Tutkielman tuloksissa saattaa siis olla stereotyyppioita haastavien tilanteiden vanhemmuudesta sekä ristipaineista. Tämä voi johtua myös siitä, että tutkielmaan ovat vastanneet ne, joilla on ollut kiinnostusta aiheesta. Toisaalta taas eläytymismenetelmän mukaisesti eli kuvitteluun perustuen on kuitenkin mahdollista, että vastaajat ovat tuottaneet vastauksensa yhdistellen eri tapauksia, jolloin tutkielma voi antaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä eikä vaitiolovelvollisuuskään koidu tällöin eettiseksi ongelmaksi.

Tutkielman kyselylomakkeen toisessa kehyskertomuksessa pyydettiin vastaajia kuvailemaan oppilaan äidin toimintaa, ei yleisemmin vanhemman toimintaa. Tätä voidaan tämän tutkielman yhtenä jälkeinpäin mietityttävänä ratkaisuna. Kehyskertomuksessa vastaajat kuvittelivat oppilaan haastavan äidin ja kuvailivat sitä vastauksissaan. Analyysissa äitikuvaelmat yleistettiin koskemaan vanhemmuutta yleensä. Toisaalta aineistonkeruuvaiheessa äitikuvaelmat ovat voineet jo rajata vastaajia vastaamaan vain äitinäkökulmasta, rajaten isät ja muut vanhemmat ulkopuolelle. Jatkotutkimuksissa olisi hyvä keskittyä joko äitiyteen koulukuraattorin työssä tai jo aineistonkeruuvaiheessa pyytää vastaajia kuvailemaan vanhempia yleisesti.

Aineiston kokoa (N=9) voidaan itsessään pitää hyvänä, koska tässä tutkielmassa ei pyritty tilastollisiin yleistyksiin vaan ymmärtämään sekä kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrää tärkeämpää on tutkittavien tietämys tai kokemus aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 98). Tämän voidaan katsoa toteutuneen, koska tutkittava ilmiö sisältyi koulukuraattoreiden työn sisältöön.

Vastausten keskimääräinen vastausaika oli 14 minuuttia ja 21 sekuntia. Kehyskertomuksen sisältävään kyselylomakkeen vastaamiseen suositellaan noin 15–25 minuuttia, joten vastausten kattavuuden voidaan katsoa olevan riittävän hyvä (Eskola & Suoranta 1998, s. 114). Tutkielman tulokset, pää- ja alakategoriat, antavat mielestäni työkalun koulukuraattoreille. Työkalu auttaa

hahmottamaan haastavan tilanteen vanhemmuutta kategorioiden kautta ja ottamaan huomioon lapsen edun kyseisissä tilanteissa.

Tutkielmaa tehdessä tulisi pyrkiä aina objektiivisuuteen ilman vahvoja ennako-oletuksia. Tutkielmani aihe pohjautuu omiin havaintoihini ja kokemuksiini koulukuraattorin työn kentällä, jolloin kyseiset kokemukset ja ennako-oletukset ovat voineet tiedostamatta vaikuttaa tutkielman teon taustalla. Omat havainnot ja kokemukset ovat kuitenkin lisänneet motivaatiota ja kiinnostusta tutkittavaa ilmiötä kohtaan. Tutkielmassa pyrittiin siihen, että tutkittavasta ilmiöstä löydettäisiin uusia näkökulmia, opittaisiin lisää sekä lisättäisiin omaakin ymmärrystä aiheen tiimoilta. Tämän voidaan katsoa toteutuneen tutkielman aikana.

Jatkoa ajatellen olisi mielenkiintoista tarkastella ristipaineita ja lapsen edun toteutumista esimerkiksi lapsen itsensä näkökulmasta. Olisi tärkeää tuoda esille se, miten lapset, haavoittuvassa asemassa olevat, itse kokevat oman etunsa toteutumisen koulukuraattorin asiakkaana. Tutkimuksen avulla voitaisiin löytää keinoja toteuttaa lapsen etua niin, että lapsen etu ei olisi ristiriidassa lapsen henkilökohtaisten toiveiden kanssa. Tämän lisäksi olisi tärkeää tutkia myös vanhempien näkökulmaa siitä, miten he kokevat yhteistyön sekä lapsen edun toteutumisen koulukuraattorin työssä.

Kolmanneksi jatkotutkimusaiheeksi esittäisin koulukuraattoreiden työn rajaamisen tutkimista. Olisi mielenkiintoista tarkastella sitä, kuinka paljon koulukuraattorin työhön kuuluu vanhemmuuden tai vanhemman tukeminen yksilö- ja ryhmäkohtaisen kuraattorityön ohella. Olisi hyödyllistä tutkia aihetta tälläkin hetkellä keskusteluissa pinnalla olevan koulukuraattoreiden työmäärän vuoksi. Yleisissä keskusteluissa on puhuttu siitä, että koulukuraattorin oppilasmäärä voi nousta joissakin paikoissa jopa tuhanteen. Kysymykseksi jää, onko työmäärä kaksin- tai kolminkertainen, jos mukaan lasketaan vielä vanhemman tai vanhempien kanssa tehtävä työ.

Koen tutkielman tekemisen prosessin sujuneen pääasiassa hyvin. Tutkielman tekeminen oli antoisaa, mielenkiintoista ja opettavaista erityisesti aiheen omakohtaisen kokemuksen vuoksi. Koen oppineeni aiheesta runsaasti lisää ja erityisesti sen, että asiat eivät ole koskaan mustavalkoisia ja yksinkertaisia. Kaikista asioista ja ilmiöistä löytyy aina "harmaiden sävyjä" eli ammatillista tulkinnallisuutta, niin vanhemmuudesta kuin lapsen edustakin.

Koulukuraattorin työtä tulisi tehdä aina lapsen edun nimissä, vaikka vanhemmuus toisi haasteita sen toteutumiseen. Täytyy kuitenkin muistaa, että useimmiten vanhemmatkin pyrkivät samaan. Tämän vuoksi ymmärryksen lisääminen puolin ja toisin mahdollistaa omalta osaltaan lapsen edun toteutumisen koulukuraattorin työn kentällä.

LÄHTEET

- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö, M. (2017). Koulun sosiaalityö osana opiskeluhuoltoa. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen, & P. Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. (s. 362–377) Helsinki: Tietosanoma.
- Hovila, H. (2004). *Opettajan ja oppilaan kohtaaminen koulusituaatiossa*. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo Tampereen yliopiston julkaisuarkisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67420>
- Lahtinen, N. (2011). *Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> [Luettu 10.2.2022]
- Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015. Saatavilla sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150254> [Luettu 10.2.2022]
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Saatavilla sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> [Luettu 10.2.2022]
- Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavilla sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> [Luettu 10.2.2022]
- Neitola, M. (2011). Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat [Väitöskirja, Turun yliopisto].
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Saatavilla sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287> [Luettu 10.2.2022]
- Perusopetuslaki 628/1998. Saatavilla sähköisesti <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> [Luettu 10.2.2022]

- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavilla sähköisesti
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> [Luettu 10.2.2022]
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Vierula, T. (2017). *Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta*
[Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo Tampereen yliopiston
julkaisuarkisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/102260>
- Vuorenmaa, M. (2016). *Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa
sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät* [Väitöskirja, Tampereen
yliopisto]. Trepo Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/98335>
- Vuori, J. (2001). *Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat
asiantuntijoiden kirjoituksissa* [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo
Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67092>

LIITTEET

Liite 1: Lomakkeen kysymykset ja saateteksti

Kysymys 1

Mitä sinulle tarkoittaa lapsen etu koulukuraattorin työssäsi?

Kehyskertomus 1

Asiakkaanasi on 9-vuotias Ilo, joka on käynyt luonasi jo useammalla tukikäynnillä. Tukikäynnit ovat sujuneet hyvin ja luottamus on alkanut rakentumaan sinun ja Ilon välille. Haasteita asiakkuuteen tuovat kuitenkin Ilon vanhemmat. Kuvaile Ilon vanhempien aiheuttamia haasteita.

Kehyskertomus 2

Asiakkuuden alkaessa Ilon äiti pyysi puhelimesta, ettei Ilon kanssa saa keskustella aiheesta x. Ilo on kuitenkin tuonut aiheen joka tukikäynnillä esiin. Samaisessa puhelussa Ilon äiti myös pyysi, että Iloa olisi hyvä tavata vain noin kuukauden välein, ettei tukikäynneillä keskusteltavat asiat kuormittaisi Iloa liikaa. Ilo kuitenkin haluaisi tavata sinua useammin. Kerro, miten toimit Ilon kuraattorina.

Kysymys 2

Millaisia muita mahdollisia ristipaineita olet kokenut suhteessa vanhempiin tai lapsen etuun koulukuraattorin työssäsi?

Saateteksti

Hei! Tämän lomakkeen kysymyksillä kerään tietoa kandidaatintutkielmaani, jota teen Tampereen yliopistossa Elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen koulutusohjelmassa. Tutkielmassani tarkastelen koulukuraattoreiden tulkintoja

vanhemmuudesta sekä niitä ristipaineita, joita he kohtaavat työssään suhteessa lapsen etuun.

Toivoisin, että saisin vastauksia sinulta perusopetuksessa työskentelevä koulukuraattori. Vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja tiedonkeruu toteutetaan täysin anonymisti. Kaikki vastaukset säilytetään ja käsitellään luottamuksellisesti. Vastaukset kaikkine tietoineen tuhoaan tämän tutkimuksen valmistumisen jälkeen keväällä 2022. Valmis työ julkaistaan Tampereen yliopiston julkaisuarkistossa.

Lomake sisältää kaksi aihepiiriin johdattelevaa kehyskertomusta sekä kaksi avointa kysymystä koulukuraattorin työhön liittyen. Aikaa kyselyn vastaamiseen kuluu noin 10–15 minuuttia vastauksen pituudesta riippuen. Muistathan painaa lomakkeen lopussa lähetä-painiketta, jotta vastauksesi tallentuu.

Kiitos osallistumisestasi!

Otathan yhteyttä, jos sinulle herää kysyttävää.